

Lahden historia ja vuoden 1877 kyläpalo

Historiallinen tausta ja koottu aineisto

Jari Kankaan videoprojektin aineistosta koottu yhteenveto

16.10.2026

	00 Lahden kylän palo
Tyyppi:	Tiedostokansio
Sijainti:	E:\
Koko:	9,07 Gt (9 742 529 970 tavua)
Koko levyllä:	9,07 Gt (9 743 613 952 tavua)
Sisältää:	538 tiedostoa, 35 kansiota

1 Vanha kylä ja muuttuva Lahti

Kesäkuun 19. päivänä 1877 suuri osa Lahden kylästä tuhoutui tulipalossa. Lahti oli tuolloin Hollolan pitäjään kuulunut kylä, jonka merkitys liikenteen ja kaupan keskuksena oli kasvamassa. Vajaa vuosi palon jälkeen perustettiin Lahden kauppala, ja vuonna 1905 siitä tuli kaupunki. [1–3]

Palon merkitys liittyy sekä vanhan kylän menetykseen että Lahden uudistumiseen. Kaupunkimaisen yhdyskunnan perustamista valmisteltiin jo ennen paloa. Vuoden 1870 kartta ja maanmittausasiakirjat liittyvät tulevaa kaupunkia varten erotettuihin alueisiin. Palo muutti olosuhteita perusteellisesti ja vauhditti jo alkanutta kehitystä. [4]

Vanhan Lahden historia ulottuu paljon rautatietä ja kyläpaloa kauemmas. Kylä oli jo 1700-luvulla maanteiden risteyspaikka. Sen ympäristö, pihapiirit ja maanomistus olivat muodostuneet pitkän ajan kuluessa. Uusien liikenneyhteyksien vaikutus näkyi 1800-luvun jälkipuoliskolla kasvavana liikenteenä ja kaupankäyntinä. [8, 9]

Tämä selostus käsittelee vanhaa kylää, vuoden 1877 paloa ja kauppalan syntyä sekä näistä kertovaa aineistoa. Videoprojektin yhteydessä on koottu karttoja, alkuperäisasiakirjojen tekstiversioita, aikalaisuutinen, historiallisia valokuvia ja lähdelinkkejä. Lisäksi kokonaisuuteen kuuluu videota varten tuotettuja rekonstruktioita, selostuksia, musiikkia ja äänitallenteita.

2 Historiallinen tausta ja tapahtumien järjestys

1700-luvun puoliväli. Lahti oli vakiintunut kylä maanteiden risteyksessä. Vuosien 1750–1752 kartat kuvaavat Lahden ja Järvenpään kylien maita, metsiä, peltoja ja niittyjä. Ne kertovat asutuksen ja maankäytön vaiheista yli sata vuotta ennen suurpaloa. [8]

1869. Riihimäki–Lahti-rata avattiin liikenteelle 1. marraskuuta. Vuonna 1870 rautatieyhteys jatkui Pietariin. Myös yhteys Vesijärven rantaan yhdisti rautatie- ja vesikuljetuksia. Lahti kytkeytyi entistä laajempaan ihmisten ja tavaroiden liikenneverkkoon. [8, 9]

1870. G. A. Jernströmin kartta ja siihen kuuluvat asiakirjat kuvaavat tulevaa kaupunkia varten pakkoluovutettuja alueita. Kartassa näkyvät kylän rakennukset, tontit ja tiet. Aineisto kertoo sekä vanhan kylän rakenteesta että sen kehittämistä koskeneista suunnitelmista. [4]

1871. Vääksyn kanava valmistui. Vesijärven ja Päijänteen välinen yhteys vahvisti Lahden asemaa maantie-, rautatie- ja vesiliikenteen kohtauspaikkana. [8]

1874–1875. Senaatin kartaston lehti XIV 33 perustuu näiden vuosien kartoitukseen. Se kuvaa kylän suhdetta ympäröivään maastoon ja liikenneväyliin. Säilyneessä karttaversiossa on myös myöhempiä täydennyksiä, joten sen kaikki yksityiskohdat eivät kuvaa paloa edeltänyttä aikaa. [8]

19.6.1877. Tulipalo tuhosi suuren osan Lahden kylästä. Suomalainen Wirallinen Lehti raportoi 21. kesäkuuta tulen päässeensä valloilleen aamukahdeksalta. Uutisen mukaan tuulen alainen kylänosa oli kello kolmelta iltapäivällä palanut. Kellonajat perustuvat tähän pian palon jälkeen julkaistun uutiseen. [1]

5.6.1878. Keisarillinen julistus määräsi Lahden kauppalan perustettavaksi Lahden kylän tiloilta ja Järvenpään Anttilan talolta lunastetulle maalle. Julistuksessa määriteltiin elinkeinojen harjoittamista, tontteja ja hallintoa. Kauppala jäi tässä vaiheessa Hollolan kunnan ja seurakunnan yhteyteen. [2]

1878. Uusi asemakaavasuunnitelma esittää ruutukaavan, torin ja vanhaa kylää väljemmän rakenteen. Vuoden 1870 kartan ja vuoden 1878 suunnitelman välillä näkyy muutos tiivistä kylästä säännöllisesti jäsenneltyyn yhdyskuntaan. Suunnitelma kuvaa tavoiteltua rakennetta, ei kaikilta osin jo toteutunutta ympäristöä. [4, 5]

1.11.1905. Asetuksella Lahden kauppala määrättiin muutettavaksi kaupungiksi. Lahden historiallisen museon mukaan tieto päätöksestä saapui Lahteen noin kahden viikon kuluttua. [3, 10]

3 Kylän elämä ennen paloa

Vanhan Lahden rakennetta leimasivat lähekkäiset puiset pihapiirit. Asuinrakennukset, aitat, navetat, tallit ja kauppatilat muodostivat tiiviin ympäristön. Vuoden 1870 kartassa erottuvat rakennusten, pihojen ja kulkuväylien suhteet. Tiheä rakentaminen ja helposti syttyvät rakennusmateriaalit olivat osa palon leviämisen olosuhteita. [4, 7]

Lahden historiallisen museon mukaan kylässä oli radan rakentamisen jälkeen noin 600 asukasta. Elantoa saatiin maasta, metsästä ja vesiltä, ja lisätuloja esimerkiksi vuokralaisten pitämisestä. Noin 600 kuvaa väestön suuruusluokkaa eikä tarkkaa palopäivän asukaslukua. [6]

Kylässä oli myös kauppaa ja muita palveluja. Palosta kertova aikalaisuutinen mainitsee apteekin, kauppapuoteja ja jyvävarastoja. Rautatie ja vesiliikenne liittivät kylän yhä tiiviimmin ulkopuolisiin markkinoihin. Lahden muutos oli näin sekä fyysinen että taloudellinen: vanhan kylän ympäristöön liittyi uusia yhteyksiä ja elinkeinomahdollisuuksia. [1, 8]

Maanomistuksen historia näkyy karttojen tilanimissä. Aineistossa esiintyvät esimerkiksi Paavola, Anttila, Marola, Hennala, Saksala ja Seppälä. Monet nimet ovat säilyneet myöhemmän Lahden paikannimistössä. Karttojen nimet kertovat tiloista ja alueista, eivät yksin niiden kaikkien asukkaiden henkilöhistoriasta. [4, 8]

4 Palopäivä ja sen jäljet

Aikalaisuutisen kuvaus

Suomalaisen Wirallisen Lehden uutinen kertoo palosta heti tapahtuman jälkeen saatujen tietojen perusteella. Siinä mainitaan voimakas tuuli, ”viidettäkymmentä” palanutta taloa, apteekki sekä seitsemän tai kahdeksan kauppapuotia tavaroineen ja jyvävarastoineen. Vanha lukuilmaus viittaa yli neljäkymmenen mutta alle viidenkymmenen määrään. [1]

Lehti kertoo höyrysahan lautapihoineen, kapteeni Fellmanin talon ja neljän muun talon säilyneen. Kipinöitä lensi rautatieaseman rakennukselle asti, jossa syttyneet lastut saatiin sammutetuiksi. Uutinen korostaa myös vakuuttamattoman omaisuuden suurta osuutta. Tuho merkitsi rakennusten menetyksen ohella taloudellista epävarmuutta. [1]

Uutinen sanoo: ”Pelastetuksi saatiin mitättömän vähän.” Joissakin myöhemmissä projektikoosteissa on puolestaan mainittu huomattavan irtaimistomäärän pelastuminen. Kuvaukset eroavat tässä toisistaan, eikä koottu aineisto anna yksiselitteistä kokonaisarviota pelastetun omaisuuden määrästä. [1, 8]

Palossa ei museon kuvauksen mukaan menetetty ihmishenkiä. Suuri osa kylän rakennuksista kuitenkin tuhoutui, ja tuttu asuin- ja työympäristö muuttui perusteellisesti. [7]

Palon laajuutta koskevat luvut kuvaavat eri asioita. Aikalaisuutinen puhuu taloista, kun myöhemmässä museokuvauksessa puhutaan sadoista rakennuksista. Yhteen pihapiiriin kuului useita rakennuksia. Luvut eivät siten ole suoraan keskenään vertailukelpoisia. [1, 7]

Syttymispaikka ja palon syystä kerrotut versiot

Museon kuvaus yhdistää palon Marolan taloon. Nykyinen muistolaatta sijaitsee Marolankadun ja Aleksanterinkadun kulmassa, aivan Lahden nykyisessä keskustassa. Vuonna 1951 valmistunut laatta yhdistää tapahtuman edelleen tunnistettavaan paikkaan. [6, 7]

Videon puhetekstissä esiintyy kaksi palon syystä kerrottua versiota: Marolan piikaa syyttävä kertomus ja Alamarolan muonamies Mörtin lapsiin liittyvä kertomus. Niiden alkuperäinen historiallinen todistusaineisto ei ole yksilöity tässä lähdekoosteessa. Videoteksti kertoo kertomusten esiintymisestä projektissa, mutta ei yksin osoita palon tarkkaa syttymistapaa tai kenenkään syyllisyyttä. [8]

Palon muistaminen sisältää näin sekä tapahtumasta säilyneitä tietoja että myöhemmin välitettyjä kertomuksia. Aikalaisuutinen, kartat, museon historiakuvaudet ja videoprojektin tekstit edustavat eri aikoina syntyneitä ja eri tarkoituksiin laadittuja aineistoja.

5 Palon jälkeinen Lahti

Vuoden 1870 aineisto osoittaa, että Lahden kaupunkimaista kehittämistä valmisteltiin useita vuosia ennen paloa. Palon jälkeen vanhan kylän uudelleenrakentaminen ja aiempi yhdyskuntahanke kohtasivat muuttuneessa tilanteessa. Vuoden 1878 asemakaava ja kauppalan perustamisjulistus kertovat tämän muutoksen suunnittelusta ja hallinnollisista perusteista. [2, 4, 5]

Kauppalan perustamisjulistuksessa sallittiin kaupan, käsityön ja teollisuuden harjoittaminen säädettyjen ehtojen mukaisesti. Alue jaettiin tontteihin, toreihin ja katuihin, ja kauppalaan muuttaville annettiin mahdollisuus lunastaa tonttimaata. Kauppalan asema poikkesi myöhemmin perustetun itsenäisen kaupungin asemasta: Lahti kuului edelleen Hollolan kuntaan ja seurakuntaan. [2]

August Fellman liittyy Lahden kasvuun maanomistajana ja yrittäjänä. Museon mukaan Fellmanin perhe muutti Lahteen vuonna 1868. Palon jälkeen hän hankki lisää maita. Aikalaisuutisessa hänen talonsa mainitaan palolta säästyneiden joukossa. Nykyinen Lahden kartanon päärakennus valmistui vasta vuonna 1898, joten se kuuluu myöhempään kauppalan vaiheeseen. [1, 11]

Vuoden 1905 asetus muutti kauppalan kaupungiksi. Kauppalan vaihe kesti siten runsaat 27 vuotta. Historialliset valokuvat 1890-luvulta ja 1900-luvun alusta näyttävät, millaiseksi keskusta, kadut, liikenneympäristöt ja kaupankäynnin paikat vähitellen muodostuivat. [3, 8, 10]

Vanhan kylän jälkiä on säilynyt myös maan alla. Toriparkin rakentamiseen liittyneissä arkeologisissa kaivauksissa vuonna 2013 löydettiin esineitä ja rakenteita, jotka kertovat kylän arjesta. Muistolaatta, kartat ja arkeologiset löydöt liittävät kadonneen kylän nykyiseen kaupunkiin eri tavoin. [6, 7]

6 Koottu aineisto videon lisäksi

Seuraavat kansiot ovat suhteessa aineistokansion juureen ”00 Lahden kylän palo”. Kokonaisuus sisältää sekä historiallisia lähteitä että videoprojektin yhteydessä laadittuja tekstejä ja tuotettua kuva- ja äänimateriaalia.

Kartat ja asiakirjat

Historia-aineistoa. Kansallisarkiston karttakuvia, vuosien 1750–1752 aineistoa, vuoden 1870 tiluskartta ja selitys sekä vuoden 1878 asemakaavasuunnitelma. Vuoden 1870 ja 1878 aineistoissa näkyvät vanhan kylän rakenne ja uuden yhdyskunnan suunnitelma. Keskeiset arkistotunnukset ovat H20:1/33–38 ja B:20–21. [4, 5]

Historia-aineistoa / Mahdollisesti voisi käyttää / Kartan 1870 nimet.docx. Kartan lukemista täydentävä tilanimien taulukko, jossa ovat muun muassa Paavola, Anttila, Marola, Hennala, Saksala ja Seppälä.

Lahden Kauppalan ja kaupungin perustamisasiakirjat. Word-tekstiversiot vuoden 1878 kauppalan perustamisjulistuksesta ja vuoden 1905 kaupungiksi muuttamista koskevasta asetuksesta. Ne kuvaavat elinkeinojen, maan käytön ja hallinnollisen aseman perusteita. [2, 3]

Historia-aineistoa / Kansalliskirjasto Wirallinen lehti ilmoitus Lahden kylän palosta.jpg. Kuva vuoden 1877 lehti uutisesta. Kansiossa on myös laajempia sivukuvia. Uutisessa ovat palon kellonajat, vahinkojen alustava kuvaus ja maininnat säästyneistä kohteista. [1]

Valokuvat ja muu kuvallinen aineisto

Historia-aineistoa / Historia kuvia sekä Kuvia 1800 - 1900 lukujen vaihteesta. Historiallisia kaupunki-, katu-, tori-, asema- ja liikennekuvia. Valtaosa on palon jälkeiseltä ajalta, ja ne kuvaavat kauppalan ja kaupungin kehitystä.

Historia-aineistoa / ESS artikkelista julkisia kuvia. Muun muassa vuoden 1893 katunäkymä ja vuoden 1896 ruutukaava. Kuvien ajoitus ja alkuperä näkyvät osin tiedostonimissä. Kansion nimi ei itsessään määritä kuvien käyttöoikeuksia.

Torin alla. Arkeologisiin löytöihin liittyviä kuvia. Esineet ja niiden sirpaleet kertovat kylän arjesta. Museon paloa käsittelevällä sivulla on linkki Finnan kokonaisuuteen ”Tarinoita torin alta”. Esineiden tarkemmat ajoitus- ja käyttötiedot sisältävät museon tietueisiin. [6]

Still kuvat ja Videot. Videoprojektia varten tehtyjä rekonstruktioita ja tekoälyllä tuotettua materiaalia. Ne ovat kuvallisia tulkintoja, eivät alkuperäisiä kuvia vuoden 1877 palosta tai sen henkilöistä. [8]

Vanhojen rakennusten malleja. Vertailukuvia rakennuksista, pihoista ja sisätiloista. Kokonaisuudessa on myös muita paikkakuntaa kuvaavaa aineistoa, joten kaikkia kuvia ei voi yhdistää suoraan Lahden kylään.

Tekstit ja ääni

Sekalaista. Aiemmat yhteenvedot ”Lahden kylän palo 1877 – projektin kertaus” ja ”Lahden kylän palo 1877 - lähdeaineiston kokoaminen” sekä tiedosto ”Lahden kylän palo dokumentissa käytettyjä lähteitä”. Ne kuvaavat videon taustatutkimusta ja sisältävät viitteitä alkuperäislähteisiin. [8]

Selostuksia. Videon puhetekstin litterointi ja selostusversioita. Litteroinnissa on tunnistusvirheitä, toistoja ja epäselviä sanoja. Se kuvaa videon sisältöä, mutta ei kaikilta osin vastaa sanatarkasti historiallisten lähteiden tekstiä.

Lisää historia aineistoa / Lahden palo käsikirjoituksen lisäys.docx. Karttoja ja ennen paloa alkanutta suunnittelua käsitteleviä muistiinpanoja. Mukana on myös keskustelumuotoisia tulkintoja ja alustavia käsialaluentoja. [8]

Taustamusiikki, Vuoropuheluita ja Ääniefektit. Videota varten tuotettua musiikkia, lyhyitä puhetallenteita ja ääniefektejä. Musiikki on nimetty muun muassa paloa edeltävään aikaan, palon alkuun, tuhon jälkeiseen vaiheeseen ja uuden Lahden syntyyn liittyviksi kokonaisuuksiksi.

7 Aineiston luonne ja tietojen varmuus

Kartat ja perustamisasiakirjat kertovat oman aikansa maankäytöstä, suunnittelusta ja päätöksistä. Suunnitelmakartassa esitetty rakennus tai katulinja ei kuitenkaan sellaisenaan tarkoita, että se olisi jo ollut toteutettu. Senaatin kartaston säilyneeseen versioon sisältyy myös kartoitusajankohtaa myöhempiä tietoja. [4, 5, 8]

Palosta julkaistu uutinen on tapahtuman ajalta, mutta sen tiedot ovat alustavia. Myöhemmät historiakuvaukset perustuvat eri aikoina koottuihin tietoihin. Esimerkiksi palaneiden talojen ja rakennusten määrät sekä pelastettua omaisuutta koskevat kuvaukset poikkeavat toisistaan. [1, 7, 8]

Historiallisten valokuvien pääpaino on palon jälkeisessä Lahdessa. Ne kertovat omasta kuvausajankohdastaan. Videon rekonstruoidut kuvat puolestaan havainnollistavat lähteiden pohjalta muodostettua tulkintaa menneestä ympäristöstä. [8]

Yksittäisten kyläläisten henkilöhistorioita, palopäivän tekoja tai palon jälkeisiä asumisratkaisuja ei ole selvitetty kattavasti tässä kokonaisuudessa. Samoin palon syystä kerrottujen eri versioiden alkuperä jää osin avoimeksi. Näitä koskevat tiedot ovat erillisiä kysymyksiä suhteessa kylän rakenteesta ja hallinnollisista muutoksista säilyneisiin asiakirjoihin.

Kuvien ja äänitallenteiden käyttöehdot ovat aineistokohtaisia. Arkistokuvan yhteydessä olennaisia tietoja ovat kuvaaja tai tekijä, kokoelma, ajoitus, tunniste ja lisenssi. Videoprojektin koosteissa on näitä tietoja ja lähdelinkkejä vaihtelevalla tarkkuudella.

8 Lähteet ja linkit

Viitenumerot ohjaavat alla oleviin lähteisiin. Museosivujen tiedot ja Lahti-Seuran hakutulos on tarkistettu 9.10.2026. Kansalliskirjaston uutinen on luettu paikallisesta lähdekuvasta; arkistolinkit on poimittu projektin lähdeaineistosta.

[1] Suomalainen Wirallinen Lehti 21.6.1877, nro 73, s. 2. Uutinen ”Hollolan-Lahden kylä on palanut”. Paikallinen lähdekuva on Historia-aineistoa-kansiossa. Uutinen on alustava tapahtumaraportti.

[Kansalliskirjaston digitoitu lehtisivu](#)

[2] Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-Kokous 15/1878, s. 4–5. Keisarillinen julistus Lahden kauppalan perustamisesta, 5.6.1878. Paikallinen tekstiversio: Lahden Kauppalan ja kaupungin perustamisasiakirjat / Lahden kauppalan perustaminen.docx.

[3] Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetuskokoelma 60/1905. Asetus Lahden kauppalan muuttamisesta kaupungiksi, 1.11.1905. Painatteessa myös Venäjällä käytetty päiväys 19.10.1905. Paikallinen tekstiversio: Lahden Kauppalan ja kaupungin perustamisasiakirjat / Lahden kaupungin perustaminen.docx.

[4] G. A. Jernström. Lahti, tiluskartta ja selitys tulevaa kaupunkia varten pakkoluovutetuista alueista, 1870. Kansallisarkisto, Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, H20:1/33–38. Kartta ja selitys ovat paikallisessa Historia-aineistoa-kansiossa.

[Kansallisarkiston aineistotietue H20 1 33 38](#)

[5] Projekt-plan för Lahtis köping, 1878. Kansallisarkisto, Karttakokoelma HMA, B:20–21. Tekijä projektin arkistotiedoissa Alfred Kaween, muissa teksteissä Alfred Cavén. Paikallinen karttakuva on Historia-aineistoa-kansiossa.

[Kansallisarkiston aineistotietue B 20 21](#)

[6] Lahden historiallinen museo. Lahden kylän palo. Kylän arki, väestön suuruusluokka, palo, kauppalan synty ja arkeologiset löydöt.

[Lahden kylän palo museon sivuilla](#)

[7] Malva. Lahden kylän palon muistolaatta. Palon päivämäärä, muistolaatan sijainti sekä tieto henkilövahingoilta säästymisestä.

[Muistolaatan tiedot ja sijainti](#)

[8] Jari Kankaan videoprojektin koosteet ja työaineisto. Sekalaista-kansion projektikertaus ja lähdeaineiston kokoaminen; Selostuksia-kansion videolitterointi; Lisää historia aineistoa -kansion käsikirjoituksen lisäys; Historia-aineistoa-kansion ”Valikoitua karttahistoriaa 1700-luvulta alkaen, Lahti”. Näitä käytetään aineiston löytämiseen ja projektin tulkintojen tunnistamiseen. Kertomukset palon syystä on paikannettu videotekstiin, eikä niiden alkuperäistä historiallista todistusaineistoa ole tässä yksilöity.

[9] Lahti-Seura. Historiikirjoitus Riihimäki–Lahti-radan ja satamaradan avaamisesta 1.11.1869 sekä Pietarin-radan valmistumisesta 1870. Projektin videotekstissä on sama tapahtumajärjestys.

[Lahti Seuran kirjoitukset radan avaamisesta](#)

[10] Lahden historiallinen museo. Suomen nuorin kaupunki. Kaupunkioikeudet 1.11.1905 ja päätöksen saapuminen Lahteen.

[Kaupungiksi muuttuminen museon sivuilla](#)

[11] Lahden historiallinen museo. Lahden kartanon historiaa. August Fellmanin perhe, muutto Lahteen 1868, maanomistus ja vuonna 1898 valmistunut nykyinen kartanorakennus.

[Lahden kartanon ja Fellmanin perheen historia](#)

Muita aineistossa olevia jatkopolkuja

Lahen Lehti, ”Lahden kylän palosta 136 vuotta”. Paikallinen verkkolinkki on tallennettu aineistoon; sen toimivuutta ja artikkelin tietoja ei ole varmistettu tätä yhteenvetoa varten.

[Aineistoon tallennettu Lahen Lehtien artikkeli](#)

Etelä-Suomen Sanomat, Lahden paloa ja 1800-luvun lopun kaupunkia käsittelevä artikkeli. Aineistossa on siihen liittyviä kuvia. Artikkelia voidaan käyttää jatkotutkimuksen lähtökohtana.

[Aineistoon tallennettu ESS artikkeli](#)

[Finna arkistokuvien ja esineiden etsimiseen](#)

[Kansallisarkiston Astia karttojen ja asiakirjojen etsimiseen](#)